

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА МУЗИЧНА АКАДЕМІЯ
імені А.В. НЕЖДАНОВОЇ**

Затверджено

Вченою радою ОНМА ім. А.В. Нежданової
02 червня 2017 р. (протокол № 10)

Голова Вченої ради, доктор мистецтвознавства,
професор, ректор,
Сокол О.В.

Кафедра історії музики та музичної етнографії

МУЗИЧНА ДРАМАТУРГІЯ

Типова програма для магістрів

Код та найменування спеціальності	025 «Музичне мистецтво»
Рівень вищої освіти	другий (магістерський)
Спеціалізація	«Фортепіано», «Музикознавство», «Композиція», «Оркестрові струнні інструменти». «Оркестрові духові та ударні інструменти», «Народні інструменти», «Спів», «Хорове диригування», «Оперно-симфонічне диригування».

Підготовлена на основі принципів
Європейської кредитно-трансферної системи ЄКТС

ОДЕСА – 2017

Укладач програми – Розенберг Р.М., кандидат мистецтвознавства,
приват-професор

Рецензенти – Самойленко О.І., доктор мистецтвознавства, професор
Осадча С. В., доктор мистецтвознавства, в. о. професора

Програму обговорено та схвалено на засіданні кафедри історії музики та
музичної етнографії ОНМА імені А.В. Нежданової
Протокол № 10 від 18 травня 2017 року

Структура програми навчального курсу «Музична драматургія»

(за вимогами ECTS)

Предмет: музична драматургія

Кредитно-трансферні характеристики курсу	Освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика педнавантаження
Кількість кредитів ЄКТС - 2 Залікових модулів - 2 Тижневих годин - 2 Наприкінці семестру - залік	Магістри студенти 5 курсу Спеціалізація - «Фортепіано», «Музикознавство», «Композиція», «Оркестрові струнні інструменти». «Оркестрові духові та ударні інструменти», «Народні інструменти», «Спів», «Хорове диригування», «Оперно-симфонічне диригування».	Курс вибіркового Першого семестру Загальний обсяг - 90 годин Лекцій - 30 години Самостійна робота - 60 годин Форми рейтингового оцінювання занять: виступи на семінарах, доповіді, реферати, залік. Спосіб навчання - аудиторний.

Розрахунок залікових балів

Курс	Семестр	Модуль 1	Ведення конспекту, відвідування лекцій	Модуль 2	Ведення конспекту, відвідування лекцій	Залік (підсумковий модуль)
	1	25	10	25	10	30
Залікові бали – 60 – 100 за семестр						

Пояснення до програми курсу:

Проблеми музичної драматургії являються актуальними для всіх видів мистецтв: опери, балету, інших видів музичного театру, а також для всіх жанрів інструментальної музики.

Музична драматургія своєю специфікою пов'язана з драматургією літературних жанрів, особливо – драматичного мистецтва (трагедія, драма, комедія та ін.), з мистецтвом театру та кіно.

Проблемам драматургії присвячені багаточисельні дослідження в області філософії, естетики, літературознавства, музикознавства, починаючи з “Поетики” Арістотеля до праць мистецтвознавців сьогодення. Знайомство з проблемами музичної драматургії розширить кругозір магістрантів, дозволить зрозуміти “пружини” розвитку музичної дії, пояснить принципи зв'язку музичних творів з творами немусичних жанрів, з їх художнім синтезом.

Мета курсу: сприяти підготовці магістрів, що володіють широким кругозором, знаннями не тільки в області музичного мистецтва, але і в областях суміжних дисциплін, які вміють визначати процеси драматургічного розвитку в театральних і нетеатральних жанрах.

Завдання курсу: ознайомити магістрантів всіх спеціалізацій з драматургією як системою виразових прийомів та засобів в різних видах літератури та мистецтва;

Розглянути особливості оперної драматургії;

Розглянути специфіку балетної драматургії;

Розглянути драматургію інструментальних творів:

а) програмних; б) непрограмних;

Ознайомити з проблемою “драматургія та симфонізм”, зі спільністю етапів розвитку композиційної дії та розвитком музичного матеріалу в сонатному алегро. Навчити проведенню самостійного аналізу опери, балету, інструментального твору з точки зору драматургії.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	НАЗВА ТЕМИ	ФОРМА ЗАНЯТЬ КІЛЬКІСТЬ ГОДИН			
		лекції	семінари	Практ.	Самост. робота
Перший модуль					
1.	Введення: мета, задачі та загальний план курсу.	2			5
2.	Трактовка поняття “драматургія” в різних видах мистецтва	2			5
3.	Конфлікт та його роль в драматургії творів. Типи та види конфліктів.	4			10
Другий модуль					
4.	Проблеми оперної драматургії.	8			10
5.	Особливості балетної драматургії.	6			10
6.	Драматургія інструментальних жанрів.	8			10
7.	Аналіз драматургії різних видів музичного мистецтва (у відповідності зі спеціалізацією магістранта).				10

ЗМІСТ КУРСУ

Перший модуль

ТЕМА 1. ЦІЛЬ ТА ЗАДАЧІ КУРСУ, АКТУАЛЬНІСТЬ КУРСУ: ДРАМАТУРГІЯ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА УСІХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ВИДІВ МИСТЕЦТВА.

ТЕМА 2. ВИЗНАЧЕННЯ ЗАГАЛЬНОГО ПОНЯТТЯ “ДРАМАТУРГІЯ” ТА ПОНЯТТЯ “МУЗИЧНА ДРАМАТУРГІЯ” ЯК СИСТЕМИ ВИРАЗНИХ ЗАСОБІВ ТА ПРИЙОМІВ ВТІЛЕННЯ ДРАМАТИЧНОЇ ДІЇ В МУЗИЧНО-СЦЕНІЧНИХ ТА ІНСТРУМЕНТАЛЬНИХ ЖАНРАХ.

Змістовна багатоплановість терміну “музична драматургія” в працях Асаф’єва, Ліванової, Скребкова, Сабініної, Конен та ін.

Визначення Чернової: “Драматургія музична – спосіб (система принципів та засобів) будування музичного твору в драматичному роді”. Розуміння музичної драматургії як поезики.

ТЕМА 3. КОНФЛІКТ ТА ЙОГО РОЛЬ В ДРАМАТУРГІЇ ТВОРІВ.ТИПИ ТА ВИДИ КОНФЛІКТІВ.

Конфлікт (колізія, інтрига) – необхідна умова драматургії. Він розкривається у боротьбі супротивних сил. Поняття “сквозної та контрсквозної дії” по Станіславському.

Етапи композиційного розвитку дії, по яким розвивається конфлікт, та її драматургічна роль (експозиція, зав’язка, розвиток дії, кульмінація, розв’язка). Відмінність від схеми в реальній творчій практиці. Співвідношення етапів розвитку драми з драматургією сонатного алегро. Залежність гостроти конфлікту від жанру твору: драматичного, ліричного, епічного, комічного.

Типи конфліктів: зовнішній, внутрішній, конфлікт на відстані. Види зовнішніх конфліктів: національно-патріотичний, соціальний, любовний, філософський, конфлікт особистості та ін.

Види внутрішніх конфліктів: конфлікт між обов'язком та почуттям, конфлікт між почуттями кохання та ревності, конфлікт злочинної совісті” та ін.

Конфлікт в музичному творі повинен втілюватися в конфлікті інтонаційному. Вирішення конфліктів в музично-сценічних творах, в програмній інструментальній музиці та творах непрограмних. Розглядання конфліктів в конкретних музичних творах.

Другий модуль

ТЕМА 4. ПРОБЛЕМИ ОПЕРНОЇ ДРАМАТУРГІЇ.

Визначення поняття “опера драматургія” як системи виразних засобів різних видів мистецтв, необхідної для втілення концепції опери, її композиції, характеристики образів, специфічних засобів прийомів оперного письма.

Синтез в опері різних видів мистецтв та літератури, розглядання ролі кожного з них в оперній дії. Проблема часу в різних видах сценічного мистецтва. Участь усіх видів літератури, живопису, архітектури, режисури, акторського мистецтва та інших в оперній виставі. Роль кіно та прийомів кінодраматургії в сучасній опері.

Жанри та види музичного мистецтва як основного в оперному творі: види вокальної та інструментальної музики.

Короткі відомості про основні оперні школи. Оперні реформи в зарубіжній та вітчизняній музиці.

Оперний сценарій та оперне лібрето. Роль лібретистів та композиторів в створенні опери. Видатні лібретисти – зарубіжні та російські. Композитори-лібретисти.

Основні напрями в оперному мистецтві в XIX та XX століть. Нові жанри в російській класичній опері (Глінка, Даргомижський, Мусоргський, Чайковський, Римський-Корсаков, Рахманінов) та особливості їх драматургії. Типологія “ліричних сцен” Чайковського, опери малої форми, народної музичної драми, опери-сатири та ін.

Особливості оперної драматургії в операх Прокоф'єва та Шостаковича. Драматургічні особливості української опери. Види сучасного оперного мистецтва та особливості їх драматургії (в творах Щедрина, Губаренко, Слоніського та ін.).

Вокальні оперні форми – сольні, ансамблеві, хорові.

Роль оркестру в опері, його основні функції. Темброва драматургія. Прийоми, створюючі єдність та цілість оперної дії.

ТЕМА 5. ОСОБЛИВОСТІ БАЛЕТНОЇ ДРАМАТУРГІЇ.

Балет як вища форма хореографічного мистецтва. Складові частини балету: танець, музика, видовище.

Синтез мистецтв в балеті підпорядкований хореографії.

Образ – танцювальне втілення життєвих ситуацій, які знаходять прояв в виразних рухах людини. В пластиці можуть виражатися особливості характеру, почуття, своєрідність особистості.

Поняття “пластичної інтонації” як витока образної природи танцювального мистецтва. Музика надає емоційну та ритмічну основу балетній дії.

Балетна (танцювальна) драматургія - дійовий стержень балету, що засобами балетного мистецтва втілює основний конфлікт та етапи його розвитку. Збагачення змісту балету та загострення конфліктів в процесі еволюції балетного жанру (казковий, любовний, соціальний, філософський та ін.).

Передісторія балету, короткі відомості із історії балетного мистецтва. Класичний балет: класичний та характерний танці. Роль пантоміми.

Видатні теоретики та хореографи: Новерр, Дідло, Петіпа та ін.

Розвиток балетного мистецтва в Росії. Балетна реформа Чайковського. Балет на початку ХХст. Фокін та його книга “Проти течії”. Роль антрепризи Дягілєва в оновленні балетного жанру та пропаганди вітчизняного балету за кордоном. Видатні хореографи та артисти Дягілєвського театру. Композитори та художники в антрепризі Дягілєва. Особливості драматургії балетів Стравинського та Прокоф’єва.

Балетне мистецтво та його еволюція в 1930-ті – 1950-ті роки та на сучасному етапі. Лібретист та балетмейстер в створенні балетної дії. Синтез хореографічних прийомів. В сучасному балеті. Вплив кіномистецтва на драматургію сучасного балету.

Балети Щедріна. Сучасні хореографічні колективи (Якобсон, Ейфман, Васильєв та Касаткіна та ін.). “Білий балет”.

ТЕМА 6. ДРАМАТУРГІЯ В ІНСТРУМЕНТАЛЬНІЙ МУЗИЦІ.

Музична драматургія – засіб (система принципів та засобів) побудови музичного твору в драматичному роді, це така взаємодія образів, котра керується єдиним ідейним задумом, що повністю визначає і цільність композиції, і функції усіх її контрастних деталей в створенні внутрішньої єдності.

Тематизм як один з принципів драматургії. Сюжетність як принцип музичної драматургії. Поняття “програмності” в музичних творах. Чайковський про програмність. Літературна сюжетність та “музична сюжетність”. Їх спільне: розгортання у часі, цілісність та об’єктивність. (Тематична організація та композиція як форма вираження образного змісту твору).

Конфліктність як найважливіший принцип драматургії інструментального твору. Конфлікти в програмних творах. Конфлікти в творах зі “прихованою програмністю”.

Конфлікти у непрограмних творах драматичного плану.

Особливості драматургії ліричних та епічних інструментальних творів.

Структурні принципи музичної драматургії:

- висока ступінь сюжетної цілісності;
- єдність музичної “дії”;
- внутрішній конфлікт – основа “саморуху” сюжету;
- цілеспрямованість розвитку внутрішнього конфлікту (не змішувати з внутрішнім конфліктом в оперних творах), що виражається в динамізованій тричастинності, в інтенсивному перетворенні тем;
- ретельний відбір та обмеженість тематичного матеріалу;
- органічний зв'язок цілого та елементів.

(Принципи подані скорочено за працею Чернової).

Зв'язок структури сонатного алегро з етапами композиційного розвитку дії в літературних творах.

Синтез інструментальної музики з іншими видами музичного мистецтва та особливості драматургії цих форм на сучасному етапі.

Симфонія-концерт, симфонія-кеантата та ораторія, симфонія-вокальний цикл, симфонія-балет. Приклади. Драматургія інструментальних творів, автори яких не використовують принципи сонатно-симфонічних структур.

ТЕМА 7. АНАЛІЗ ДРАМАТУРГІЇ ОПЕР, БАЛЕТІВ, СИМФОНІЙ.

В оперному творі: визначити жанр, основну ідею-концепцію, головний та побічний конфлікти, їх види. Дати характеристику ведучий діючих осіб, вказавши, які оперні форми використані в основних композиційних етапах розвитку дії. Прослідкувати розвиток інтонаційної драматургії, роль вокальних сольних, ансамблевих та хорових епізодів. Проаналізувати функції оркестру в опері.

В балеті розглянути загальну композицію, сценарій та його зв'язок з хореографічною дією. Визначити основний та побічні конфлікти.

Проаналізувати партитуру (клавірний переклад) обраного балету, прийоми симфонізації, лейтмотиви і т.д.

В партитурі симфонічного чи інструментального твору вказати на зв'язок циклу чи одночастинного твору з драматургією театральною. Проаналізувати програмний твір, розглянувши в ньому конфлікт та його розвиток. В непрограмному творі визначити тематизм, який приймає участь в протиставленні музичних образів. Відмітити в симфонічних творах особливості тембрової, роль “тембрів-персонажів” (Сабініна), функції ударних інструментів та ін.

Контрольні питання

для самопідготовки до складання

залікових модулів з курсу

Перший модуль

1. Мета, завдання предмету оперна драматургія.
2. Трактовка поняття “драматургія” в різних видах мистецтва.
3. Конфлікт та його роль в драматургії творів. Типи та види конфліктів.

Другий модуль

4. Проблеми оперної драматургії.
5. Особливості балетної драматургії.
6. Драматургія інструментальних жанрів.
7. Аналіз драматургії різних видів музичного мистецтва (у відповідності зі спеціалізацією магістранта).

Контрольні питання для самопідготовки до складання екзамену (підсумкового модуля)

1. Визначення поняття «опера драматургія», його складові.
2. Опера - жанр, що синтезує усі види мистецтва.
3. Відмінності опер від інших видів сценічного мистецтва. Проблема часу.
4. Спільність опери та інших видів сценічного мистецтва.
5. Конфлікт як обов'язкова умова драматичних жанрів. Типи конфліктів.
6. Зовнішній конфлікт та його види на прикладах оперних творів.
7. Інтонаційний конфлікт в опері.
8. Внутрішній конфлікт та його види на прикладах оперних творів.
9. Конфлікт «на відстані» на прикладах оперних творів.
10. Композиція опери, принципи композиції.
11. Етапи композиційної дії в операх, схема та реальна дія на прикладах оперних творів.
12. Оперний сценарій та його створення.
13. Оперне лібрето та варіанти його створення. Приклади з історії оперної лібретистики.
14. Драматургічна роль різних сольних вокальних оперних форм.
15. Речитатив, його роль в опері, еволюція, види речитативу.
16. Арія, її види та структури.
17. Монолог, розповідь, балада, пісня в опері, їх драматургічна роль.
18. Роль та види ансамблів в опері.
19. Семантика та види хорових епізодів.
20. Функції оркестру в операх. Види самостійних оркестрових епізодів. приклади їх в оперних партитурах.
21. Художні засоби, що створюють цілісність опери: інтонаційні «арки», лейтмотиви, структурні рішення в операх.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арановский М. Симфонические изыскания. - Л., 1979.
2. Асафьев Б. О музыке Чайковского. - Л., 1972.
3. Асафьев Б. О балете. - Л., 1974.
4. Асафьев Б. Симфонические этюды. - Л., 1970.
5. Бобровский В. К вопросу о драматургии музыкальной формы. // Теоретические проблемы музыкальных форм и жанров. - М., 1971.
6. Волькенштейн В. Драматургия. 5-е изд. - М., 1969.
7. Вопросы оперной драматургии. - М., 1975.
8. Горюхина Н. Эволюция сонатной формы. - К., 1979.
9. Данилевич Л. Симфонизм как музыкальная драматургия. // Вопросы музыкознания. Вып.2. - М., 1955.
10. Друскин М. Вопросы музыкальной драматургии оперы. - Л., 1952.
11. Зинькевич Е. Симфонические гиперболы. - Сумы, 1999.
12. Катанова С. Музыка советского балета. - Л., 1980.
13. Келдыш Ю. Драматургия музыкальная. // Музыкальная Энциклопедия, т.2. - М., 1974.
14. Конен В. Театр и симфония. - М., 1968.
15. Кулешова Г. Композиция оперы. - Минск, 1983.
16. Музыка и хореография современного балета. Сб. статей. Вып.2. - Л., 1977.
17. Музыкальный театр. События и проблемы. - М., 1990.
18. Розанова Ю. Симфонические принципы балетов Чайковского. - М., 1976.
19. Ротбаум Л. Опера и её сценическое воплощение. - М., 1980.
20. Сабина М. Шостакович-симфонист. - М., 1976.
21. Соллертинский И. Исторические типы симфонической драматургии. // Соллертинский И. Исторические этюды. - Л., 1963.
22. Соллертинский И. Статьи о балете. - Л., 1973.
23. Ферман В.Э. Оперный театр. - М., 1961.
24. Советский музыкальный театр. Проблемы жанров. - М., 1982.

- 25.Хализев В. Драма как явление искусства. - М., 1978.
- 26.Черкашина М. Опера XX століття. Нариси. – К., 1981.
- 27.Чернова Т. Драматургия в инструментальной музыке. - М., 1984.
- 28.Ярустовский Б. Драматургия русской оперной классики. - Л., 1953.
- 29.Ярустовский Б. Очерки по драматургии оперы XX века. Книга первая. - М., 1971.
- 30.Ярустовский Б. Очерки по драматургии оперы XX века. Книга вторая. - М., 1978.

Методи і критерії підсумкового оцінювання

Рівень, шкала ECTS, бали	Теоретична підготовка	Примітка
1	2	3
Високий, 90 – 100, відмінно	<ol style="list-style-type: none"> 1. Студент має міцне знання хронології музично-історичного процесу та творчості окремих композиторів, вільно володіє теоретичним, у тому числі, історіографічним матеріалом, оперує положеннями музикознавчих праць. 2. Має знання жанрово-стильових показників, формотворчих принципів музичної творчості певного історичного періоду. 3. Має знання текстів музичних творів певних композиторів, виявляє вміння їх аналізувати. 4. Виявляє вміння користуватись поняттєво-термінологічним апаратом, дискурсивну визначеність. 5. Здійснює повну та точну слухову атрибуцію музичного матеріалу з визначенням його композиційних та жанрово-стильових особливостей. 6. Виявляє вміння проектувати отримані музично-історичні знання у галузь власної професійної діяльності, спеціалізувати їх. 	
Вище середнього, середній 75 – 89; добре	<ol style="list-style-type: none"> 1. Студент має знання хронології музично-історичного процесу та творчості окремих композиторів, володіє теоретичним, у тому числі, історіографічним матеріалом, оперує положеннями музикознавчих праць. 2. Недостатньо знає жанрово-стильові показники, формотворчі принципів музичної творчості певного історичного періоду. 3. Має неповне знання текстів музичних творів певних композиторів, хоча виявляє певні вміння їх аналізувати. 4. Виявляє вміння користуватись поняттєво-термінологічним апаратом. 5. Здійснює достатньо повну та точну слухову атрибуцію музичного матеріалу з визначенням його композиційних 	

	<p>та жанрово-стильових особливостей.</p> <p>6. Виявляє вміння проектувати отримані музично-історичні знання у галузь власної професійної діяльності, спеціалізувати їх.</p>	
<p>Достатній, 61 – 74, задовільно</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Студент має неповне знання хронології музично-історичного процесу та творчості окремих композиторів, недостатньо володіє теоретичним, у тому числі, історіографічним матеріалом. 2. Має неповне знання жанрово-стильових показників, формотворчих принципів музичної творчості певного історичного періоду. 3. Має недостатнє знання текстів музичних творів певних композиторів, виявляє часткове вміння їх аналізувати. 4. Виявляє часткове вміння користуватись поняттєво-термінологічним апаратом. 5. Недостатньо здійснює слухову атрибуцію музичного матеріалу з визначенням його композиційних та жанрово-стильових особливостей. 6. Виявляє часткове вміння проектувати отримані музично-історичні знання у галузь власної професійної діяльності, спеціалізувати їх. 	
<p>Початковий, 1 – 60, незадовільно</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Студент не має достатнього знання хронології музично-історичного процесу та творчості окремих композиторів, не володіє теоретичним, у тому числі, історіографічним матеріалом. 2. Має часткове знання жанрово-стильових показників, формотворчих принципів музичної творчості певного історичного періоду. 3. Відсутнє знання текстів музичних творів певних композиторів, вміння їх аналізувати. 4. Не виявляє вміння користуватись поняттєво-термінологічним апаратом. 5. Не здійснює слухової атрибуції музичного матеріалу з визначенням його композиційних та жанрово-стильових особливостей. 6. Не виявляє достатнього вміння проектувати отримані музично-історичні знання у галузь власної професійної діяльності. 	

Методи і критерії оцінювання слухової атрибуції музичного матеріалу

Рівень, шкала ECTS, бали	Практична підготовка на прослухованнях музики	Примітка
1	2	3
Високий, 90 – 100, відмінно	<p>Студент здійснює точну слухову атрибуцію всього музично-тематичного матеріалу, виявляє знання жанрово-композиційних та стильових показників музичного твору.</p>	
Вище середнього, середній 75 – 89; добре	<p>Студент здійснює точну слухову атрибуцію більшої частини (двох третин) музично-тематичного матеріалу, виявляє достатнє знання жанрово-композиційних та стильових показників музичного твору.</p>	
Достатній, 61 – 74, задовільно	<p>Студент здійснює неточну слухову атрибуцію більшої частини музично-тематичного матеріалу, не виявляє достатнього знання жанрово-композиційних та стильових показників музичного твору.</p>	
Початковий, 1 – 60, незадовільно	<p>Студент не здійснює слухової атрибуції переважної частини музично-тематичного матеріалу, у нього відсутнє знання жанрово-композиційних та стильових показників музичного твору.</p>	